

Foranderlige mænd og maskuliniteter i ligestillede samfund

Workshop K: *Historiska perspektiv på män och maskuliniteter i välfärdsstaten*

FM, doktorand Matias Kaihovirta

Nordisk historia, Åbo Akademi

Manligheten som norm i skapandet av den duglige arbetaren i en finländsk kontext

Mitt forskningsintresse ligger i manliga maktstrukturer i arbetarrörelsen. Det är en aspekt som är utforskad där makt legitimeras med det manliga könet och framförallt då föreställningar om inbyggda egenskaper i könet. Jag studerar detta med en lokal fallstudie i en lantlig industrikommun och den arbetarrörelse som verkade på orten. Tidsavgränsningen för studien är c.1900-1970 då arbetarrörelsen i Finland växer fram och blir en stark aktör i samhället. Tidigare nordisk manshistorisk forskning har primärt studerat borgerliga medel- och överklassens män, jag utgår ifrån att studera män ur arbetarklassen i relation till den borgerliga maskulina hegemonin. Mitt utgångsläge är en tidigare oproblematisering av det manliga könets roll för forandet av arbetarrörelsen. I tidigare historieforskning om uppkomsten av arbetarklassen¹ ser jag det manliga könets betydelse för klassformeringen som oproblematiserad. Den fråga som jag har begrundat är om klass eller kön var en viktigare identitetsskapande faktor för arbetarna. Min utgångspunkt är att kön spelade den avgörande rollen för hur arbetarrörelsen blev den rörelse den är. Den klassidentitet som arbetarna och arbetarhistoriker ansåg vara avgörande för att arbetarna väcktes till klassmedvetande byggde på att manligheten var normen för arbetaren och arbetarklassen. Det är en klassisk feministisk utgångspunkt som finns i manshistorisk forskning där mannen får representera den generella och hela människan, medan kvinnan blir en halvmänniska i jämförelse med mannen.²

Jag studerar manliga maktstrukturer i arbetarrörelsen som representerade det offentliga i arbetarklassen. Jag studerar hur arbetarrörelsen konstruerade en mothegemoni och blev en hegemonisk maskulinitet i samhället. Min hypotes vilar i att de organiserade arbetarna i en

¹ De stora klassikerna inom internationell arbetarhistorisk forskning om hur arbetarklassen uppstod är de brittiska "grand old men" inom området dvs E.P Thompson, *The making of the English Working-Class* (Harmondsworth 1972) och Eric Hobsbawm, *Labouring men. Studies in the history of labour* (London 1964).

² Joan Scott, *Gender and the politics of history* (New York 1988), s. 42.

borgerlig maskulin hegemoni skapade en mothegegoni genom att utnyttja de offentliga diskurserna i det borgerliga samhället för att skapa egna ideologiska och praktiska diskurser för att stärka den egna mothegegonin. Kön enligt min mening hade en avgörande roll i skapandet av denna mothegegoni.

I den första delen av texten som jag ämnar lägga fram diskuterar jag begreppet ”aktiv arbetare” i den form som sociologen Paavo Seppänen lanserade det på 1950-talet. Jag ser Seppänens aktiva arbetare som en möjlighet att utnyttja i min forskning för att kategorisera en viss typ av arbetare som genom tid varit en föreställning och ett arbetarideal och medborgarideal. Den aktiva arbetaren är en föreställning om ett arbetarmanlighetsideal och jag ser på vilka positiva egenskaper som formades kring den aktiva arbetaren och hur det blev en norm för finländsk arbetarmanlighet. Seppänens studie anser jag är av vikt för att lägga fingret på tidigare forskning i relation till den kontext jag laborerar i dvs hur arbetarmanlighet och medborgarskap hänger samman. Syftet är inte att studera Seppänens vetenskapliga arbete eller den specifika akademiska kontext han verkade i. Jag vill i följande se vad Seppänens diskurs om aktiva arbetare kan ge mig i min jakt på den finländska arbetarmanligheten.

Den aktiva arbetaren kan förknippas med skötsamhet och duglighet som är inbyggda i arbetarnas självskapade identitet. En duglig och skötsam arbetare blir tagen på allvar och motsvarar de förväntningar som finns på honom i det kapitalistiska samhället. Arbetarrörelsen har själva reproducerat detta skötsamhets- och duglighetsideal som blivit normer för arbetarnas identitet. Det är en koppling mellan den borgerliga diskursen om arbetare som antingen bråkiga och stökiga eller som dugliga och skötsamma. Mao, i skapandet av arbetarnas mothegegoni tar man till sig den borgerliga hegemonins syn på arbetarkulturen.

I den andra delen av texten diskuterar jag med hjälp av en lokal fallstudie konstruktionen av manlig mothegegoni inom arbetarrörelsen. Jag diskuterar utgående från tidigare arbetarhistorisk forskning och med hjälp av egna empiriska resultat. Jag fokuserar mig på det manliga könets betydelse för skapandet av en motkultur eller mothegegoni till den borgerliga hegemonin i det finländska samhället under mellankrigstiden 1918-1939. Jag diskuterar skapandet av motbilder hos de organiserade arbetarna för att stärka den egna manligheten som centralt för skapandet av en mothegegoni. Behovet av en stark sammanhållning bland arbetarna blev viktig inom den trängda fackliga verksamheten under mellankrigstiden. Jag

laborerar med två teoretiska begrepp som beskriver manlig sammanhållning; homosocial och homosexuell reproduktion. Det senare i synnerhet anser jag kan vara en nyckel till att beskriva dels den exkludering av kvinnor (och barn) som skedde i den fackliga gemenskapen. Enligt min mening beskriver den homosociala reproduktionen organisationen vad den var, dvs en sammanslutning män med gemensamma sociala koder som beskrivits i termer av "klassmedvetenhet", en kategori som beskriver organisationen uppbyggnad och förklarar maktutövning som legitimeras med kön. Homosexuell reproduktion förklarar varför männen sluter sig samman på basis av upplevda gemensamma egenskaper. Det senare handlar om djupare ting som behovet och begäret för män att verka tillsammans. Reproduktionen i dessa två kategorier syftar på att de manliga egenskaperna som är ingångskoden till ex. facklig verksamhet reproduceras bland männen.³

Det kan verka självklart att facken blev manliga eftersom det var främst män som arbetade inom industrin och inom de yrkesbrancher som var manliga. Men mitt perspektiv är att problematisera klassformeringen som i tidigare forskning i mycket deterministiska former såg på arbetarnas fackliga och politiska organisering, där klass ansågs vara naturligt och att det var en fråga om när arbetaren blev klassmedveten. Klassformeringen var enligt min mening en manlig könskodad process och kvinnorna som knöts till klassen, orienterades mot den manliga jämställdhetsdiskursen i arbetarrörelsen. De frågor jag ställer mig som anknyter till den specifika historiska kontext jag arbetar i. Vilken roll spelade maskuliniteten för skapandet av arbetarnas motkultur? Hur skapades denna manliga mothegemoni? Tanken är att dessa två underkapitel skall kunna kombineras och ses som en helhet med infallsvinklar i den finländska arbetarmanlighetskonstruktionen.

Mitt forskningsobjekt är Pojo en landsbygdskommun med fyra industrisamhällen med en lång historisk tradition av metallframställning. Kommunen befinner sig i västra delen av landskapet Nyland i södra Finland, halvvägs mellan de större städerna Helsingfors och Åbo. Pojo är så till vida intressant för att den avviker sig markant i näringsstruktur från de övriga kommunerna i det närliggande landskapet. Industrin var fram till 1980-talet den största arbetsgivaren och endast ett fåtal självständiga jordbrukande bönder har funnits i kommunen. Likaså kännetecknas kommunen för sin "röda" prägel vilket syftar på dess politiska orientering mot

³ Charlotte Holgersson, 'Homosocialitet som könsordnande process', s. 26-28, *Norma: Nordisk tidskrift för maskulinitetsstudier* 1/2006.

vänster, vilket är avvikande i det starkt borgerligt omgivande landskapet. Pojo och bruksverksamheten hade en stark symbolisk betydelse för finlandssvensk arbetarrörelse; här fanns en arbetande svenskspråkig befolkning som valde socialdemokratin som politisk hemvist.⁴ Fram till årskiftet 2008-09 har Pojo varit en självständig kommun med c. 5000 invånare vilket är en relativt oföränderlig siffra under hela 1900-talet. Det största enskilda företaget i kommunen har varit Fiskars ab med härkomst från bruksamhället med samma namn. Fiskars ab kom att köpa upp de två övriga industribolagen i kommunen vid början av 1900-talet som verkade i bruken Billnäs och Åminnefors. Det fjärde industrisamhället Antskog ägdes fram till 1950-talet av Fiskars ab, till skillnad från de tre övriga bruken verkade här en textilfabrik med huvudsakligen kvinnlig arbetskraft.

”Aktiva arbetare” – En arbetarmanlighetskonstruktion i det efterkrigstida finländska samhället

Efter andra världskriget påbörjade en strukturomvandling i Finland som förändrade samhällets arbetsfördelning. Finland övergick under några årtionden från att ha varit främst ett agrart småbrukarsamhälle till att bli ett industrisamhälle. Allt fler personer fick sin huvudsakliga inkomst genom lönearbete istället för jordbruk. Arbetsmarknadsförhållandena inom industrin förändrades så till vida att kollektiva avtal infördes strax efter kriget och arbetarrörelsen vann allt starkare politiskt inflytande i finländskt samhällsliv under efterkrigstiden.⁵ I Pojo hade arbetarrörelsen stärkt sina positioner i det kommunala beslutsfattandet redan åren före kriget, men på arbetsplatserna skedde en klar förändring i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare där den senare vann större inflytande.⁶

Fokus bland samhällsplanerare och arbetsgivare riktades mot de industriella relationerna i det efterkrigstida samhället. Motsättningar på arbetsmarknaden som medförde störningar i produktionen var ett tecken på ”omogna” eller outvecklade arbetsmarknadsförhållanden. Lösningen fanns i att analysera och justera de problem som eventuellt fanns i

⁴ Rolf Johansson, 'När Pojo blev rött – Arbetarrörelsen i Pojo socken', *Bruk och bygd. Perspektiver på västnyländsk historia*. Historicus skriftserie vol.8. red. Holger Weiss (Helsingfors 1990), s. 105-111.

⁵ Juha Siltala, *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta hyperkilpailuun* (Helsinki 2004), s. 47-53.

⁶ Sten Björkman, Arne Heporauta & Timo Tuomi, *Billnäs – fem årtionden av industri- och samhällshistoria* (s.l. 1991), s. 49-53.

arbetsplatsorganisationen. Sociologer värvades för att undersöka finländska arbetsplatsorganisationer och resultatet blev en rad avhandlingar under 1950-talet som berörde dessa problem.⁷ Bland dem var Paavo Seppänen som publicerade sin avhandling 1958 där han med enkätutfrågningar undersökte arbetstagarnas inställningar till industriarbetet på två fabriker i sydöstra Finland. Seppänen ansåg att man skulle ta i beaktande den finländska arbetarens inbitna ”bondementalitet” och vilken roll den spelade i moderna arbetsplatsorganisationer.⁸

Seppänen var ute efter att se främst arbetaren eller det moderna subjektets dilemma när denne stod i korselden mellan dubbla lojaliteter i en modern arbetsplatsorganisation. Med den dubbla lojaliteten syftade Seppänen på lojaliteten till arbetsgivaren och bolaget eller/och till fackföreningen. Seppänen lät kategorisera i sin undersökning arbetstagarna i ”aktiva” och ”passiva”. De förra visade sig vara ofta aktivister inom fackföreningar, arbetsplatsorganisationer (ex. produktionskommitté) och i fritidsorganisationer som underhölls i bolagets regi (ex. idrottsföreningar). De aktiva arbetarna hade ett större socialt kontaktnät innanför och utanför fabriken och de var ofta aktiva inom föreningsliv eller kommunala uppdrag i hemkommunen. Bilden av den aktive arbetaren blev en arbetstagare som utförde sitt arbete systematiskt och väl samtidigt som han var kritisk och uppmärksam. Mao. den aktive arbetaren hade vuxit ifrån trældomen och ifrån de föreställningar om industriarbetets passiverande av individen och påstådda tendens att skapa ”hjärnlösa” trälar utan egen vilja.⁹

Det råder ingen tvekan om vilken typ av individuell prestation av de två dikotoma arbetstagartyperna som Seppänen prefererade. Seppänen kom till slutsatsen att de aktiva arbetarna hade ett större intresse än de passiva att delta i utvecklingen av arbetsplatsen och produktionsprocessen till det bättre. De passiva arbetarna som förhöll sig likgiltiga till det mesta, t.o.m. den personliga lönenivån var således dömd att förlora. De aktiva arbetarna tog på sig mera ansvar och belönades med större ansvar från arbetsgivaren vilket satte honom i en

⁷ Bland de avhandlingar som kan nämnas är Paavo Koli, *Ennakkoluuloista teollisessa organisaatiossa. Sosiologinen tutkimus teollisen organisaation johtajiston ja työntekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta ja sen eräistä sosiaalisista edellytyksistä* (Helsinki 1955). Mauno Koivisto, *Sosiaaliset suhteet Turun satamassa* (Turku 1956). Paavo Seppänen, *Tehtas ja ammattiyhdistys. Työntekijän kaksitahoinen liityntä ammattiyhdistyksen ja tehtaan organisaatioihin* (Helsinki 1958).

⁸ Seppänen.

⁹ Seppänen, s. 1-4, 134-138.

bättre ställning.¹⁰ Seppänens aktiva arbetare blev således en idealtyp för den moderna arbetsplatsorganisationen som anpassat sig till det industriella lönearbetet och dess levnadsform. Det är denna föreställning om aktiv arbetare som kommer att granskas noggrannare, dels som idealtyp men framförallt som en arbetarmanlighetskonstruktion. Främst definieras och idealiseras den aktiva arbetaren utgående från vad han inte var i kontrast till sin motsats den passiva arbetaren.

Visserligen förändrades arbetsmarknadspolitiken efter kriget i det finländska samhället. Trots att arbetarrörelsen stärkte sina positioner var det inte direkt någon arbetarkontroll inom industrin som infördes. Snarare en anpassning från arbetsgivarnas sida som i själva verket fortsatte den paternalistiska arbetsgivarpolitiken genom tillmötesgående och anpassning för att behålla sina maktpositioner. Inkeri Ahvenistos definition av välfärdskapitalism syftar på den arbetsgivarpolitik som utfördes i USA, där industribolagen uppmanade till facklig organisering och aktivism bland arbetstagarna vilket ansågs vara ett effektivt medel mot spridning av militantism, syndikalism och kommunism. I praktiken var detta en fortsättning på de finländska arbetsgivarnas arbetsgivarpolitik från mellankrigstiden, där löntagarens roll definierades för att platsa industrins ekonomiska rationalisering, arbetets utförande och exportindustrins skyddande. Industrilöntagaren kunde inte knytas som småbrukaren till jordegendom som var det finländska medborgarskapets kriterier, därför gjordes han till en aktiv företagsam individ som genom sin personliga arbetsprestation blev ”delägare” i bolagsverksamheten. Till detta hörde fackligt medlemskap eller medlemskap i arbetsplatsorganisationen.¹¹ För att låna Benedict Andersons kända uttryck, var det fråga om att skapa en föreställd gemenskap i arbetsplatsorganisationen mellan de aktiva arbetarna och bolagsledningen.

Samtidigt som kollektiva avtalsformer etablerades på den finländska arbetsmarknaden under årtiondena efter andra världskriget, skedde en tydlig förskjutning mot att arbetaren blev ett handlande subjekt och i jämställd position med arbetsgivaren och företagen. Det var en tydlig brytning med tidigare förhållanden och i viss mån startpunkten för införandet av den nordiska välfärdsmodellen i Finland. Därför väcktes intresset för arbetaren och för den handlingspartner

¹⁰ Seppänen, s. 58, 101-103, 134-138.

¹¹ Inkeri Ahvenisto, *Tehdas yhdistä ja erottaa. Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle* (Helsinki 2008), s. 26-28. Siltala, s. 40, 51-53. Ilkka Turunen, 'Arbete, produktion och demokrati. De finländska produktionskommittéernas historia', s. 217-222, *Industriell demokrati i Norden*, red. Daniel Fleming (Göteborg 1990).

arbetsgivaren konfronterade. Framförallt skedde det en förskjutning från det lokala med bolagens paternalism till nationellt omfattande välfärdspolitik. Detta motiverar tanken om att välfärdsstatens sociala omsorg hade sitt ursprung i industrisamhällenas paternalism och sociala omsorg för de anställda. I Finland övergav bolagen stegvis sin sociala verksamhet till kommun och stat under 1960- och 70-talen, främst med statligt initiativ för att stärka jämställdheten mellan arbetstagar och arbetsgivare.¹² I Pojo var denna utveckling tydlig och de ”aktiva” arbetarna som hade vunnit inflytande i en kommunala beslutsfattningen övertog bolagens sociala verksamhet. Jag vill påstå att det sociala ansvaret och det patriarkala maktutövandet ärvdes från bruksamhället till den kommunala beslutsfattningen och till de aktiva arbetarna. Tanken är inte helt främmande att bruksamhällena - i synnerhet i Pojo – fungerade som några tidiga ”välfärds kooperativ” och blev en modell för arbetarna när de försökte förverkliga välfärdskommunen fr.o.m. 1950-talet.

”Aktiv arbetare” blir en idealtyp eller förebild för en sorts arbetarmanlighet som blir väsentlig för denna forskning. De egenskaper som förknippas med den aktiva arbetaren blir enligt min mening en idealbild för det manliga medborgarskapet i det finländska löntagarsamhället och sedermera i den finländska välfärdsstaten. Det blir en identitet för den lönearbetande industriarbetaren. Motbilderna till detta industriarbetarideal, i Seppänens studie de ”passiva arbetarna” skulle försvinna i moderniseringsprocessen. Angående arbetarnas sociala bakgrund visade det sig att de aktiva arbetarna hade oftast ”ärvt” sitt yrke som industriarbetare och att de hade vuxit upp i en industrimiljö eller urban tätort. De aktiva var således bättre socialiserade till industriellt arbete och livet som löntagare. De passiva däremot var oftast söner till jordbrukare eller fiskare och hade en agrar bakgrund.¹³ Mao pekade Seppänen på en modern föreställning om samhällsutvecklingen som passade in i det industriella progressiva tänkandet, ett tänkande som återfinns hos de aktiva arbetarna i deras svarsutfall i enkätundersökningarna. De aktiva arbetarna var de som platsade bäst i den moderniseringsprocess som det finländska samhället måste gå igenom.

Motbilder har alltid funnits i industriellt arbete, sådana som inte platsat i bolagsverksamheten. Mellankrigstidens ”röda” arbetare och kommunister vittnade om de politiserade ”outvecklade”

¹² Pauli Kettunen, 'Från arbetarfrågan till personalpolitik', s. 267-268.
http://www.valt.helsinki.fi/staff/ptkettun/ru_Kettunen.pdf (24.11.08).

¹³ Seppänen, s. 166-169.

industriarbetsförhållandena som Mauno Koivisto framställde i sin avhandling.¹⁴ 1800-talets ”maskinkrossare” och kraftkarlar som stod för fysiskt kroppsarbete var en annan motbild. De representerade en tid då industrialiseringen moderniserade produktionen i metallframställningen då det krävdes rationellt handlande och kunskap av arbetaren. Sociologerna under 1950-talet menade att moderna industriarbetsförhållanden hade vuxit sig ifrån det politiska konfronterande med motsättningar på arbetsmarknaden där arbetsgivaren handlade som en enväldig patriark och arbetarna som oupplysta, förtryckta och infantila proletärer. Tidens motbild blev ”passivitet”, men egenskaperna var likadana som tidigare; motsträvighet till förnyelse, ignorans av arbetsprocessen och allmän ligkiltighet.¹⁵

Arbetaren blir rationell, handlingskraftig, tar ansvar för sitt eget liv och handlar ansvarsfullt mot arbetsplatsorganisationen och samhället. Seppänen och 1950-talets vetenskapsmän förkastade allt det irrationella och de fenomen hos arbetarna som var förknippad med vidskeplighet och folkliga föreställningar vilket var sammanlänkat med föreställningen om det agrara samhället. Det är riktigt att ”bondementaliteten” var starkt inbyggd hos industriarbetaren och i synnerhet på mindre industriorter i en lantlig miljö. I en modernisering där bonden blir en slags föråldrad människotyp i ett samhälle som industrialiseras, är detta iögonfallande i Seppänens studie.

Förutom i borgerliga normer om folket och det folkliga där bonden ställdes i motsats till arbetaren, fanns denna motsättning även hos arbetarna själva fast ur ett annat perspektiv. I de rörliga arbetslagen där urbana arbetare och bönder möttes, var denna motsättning alltid närvarande och bönderna tilldelades för det mesta rollen som ”efterbliven” eller ”tölpaktig”. I synnerhet i termer av ”gammalmodigt” som något motsträvigt och bakåtsträvande var det främst bönder som verkade i tillfälligt lönearbete som kunde tilldelas denna roll.¹⁶ Den aktiva arbetaren fick sådana manliga egenskaper som självkontroll och rationalitet och framförallt att han var aktiv innebar att han var förmögen att bemästra sin egen livssituation. Likheter med den borgerliga mannens föreställning om sin manlighet är tydliga.¹⁷ Efter andra världskriget

¹⁴ Koivisto.

¹⁵ Seppänen, s. 122-123.

¹⁶ Ella Johansson, 'Arbetare', *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006), s. 119.

¹⁷ David Tjeder, 'Borgerlighetens sköra manlighet' *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006), s. 48-54.

kan man se en förskjutning i den borgerliga mannens föreställningar om det folkliga där den idealiserade bondekulturen ges utrymme för en idealiserad arbetarkultur. Exempelvis inom etnologin gör sig arbetarkulturen, brukskulturen och det urbana allt mer framträdande för disciplinens forskningsintresse.¹⁸

Det har ofta hävdats att välfärdsstat och vetenskap går ihop, utgående från det argumentet anser jag man bör läsa Paavo Seppänens och hans samtidas beskrivningar av arbetsplatsorganisationer och arbetaren. Den aktiva arbetaren är ett tecken på den professionalisering av gamla institutioner och skapandet av nya, samtidigt som det var fråga om att forma subjekten till att platsa i det moderna projektet. Med Seppänens beskrivning av den aktiva arbetaren får denne en helt ny roll och betydelse i det moderna samhället. Han blir professionell och framåtsträvande, sådana individer som välfärdsstaten blir uppbyggd av och som tjänar dem. Teknokratisk samhällsplanering skapade välfärdsstaten och i en välfärdsstat byggd på rationell planering och social ingenjörskonst behövde staten aktiva arbetare.¹⁹

Klass fick under efterkrigstiden en allt mindre betoning i synnerhet i den socialdemokratiska arbetarrörelsen. Tidigare forskning visar att socialdemokratin orienterade sig mera mot traditionellt nationsinriktade och nationalistiska värderingar i retorik och handling. ”Aktiv” var ett nyckelbegrepp i arbetarrörelsen och syftade på den manliga arbetaren. Thomas Welskopp menar att socialdemokratiska tyska arbetare använde gärna i beskrivningen av sig själva adjektiv som ”aktiv” och ”producerande”, det var också ett uttryck för ett medborgarideal. Welskopp visar på hur den socialdemokratiska arbetarrörelsen i Tyskland utvecklade sig själva från kämpande arga hjältar till stabila ansvarsfulla aktiva arbetare.²⁰ Samma tendenser fanns inom den moderata falangen inom fackföreningsrörelsen. Detta kan enligt min mening kopplas med föreställningen om den aktive arbetaren som blev ett medborgarideal i välfärdsstaten. De påfallande likheterna med arbetarklassens eget skötsamhetsideal och socialdemokratiska värderingar sammanblandades till att dels bli vad etnologerna skulle kalla för en

¹⁸ Sten O Karlsson, *När industriarbetaren blev historia. Studier i svensk arbetarhistoria 1965-1995* (Lund 2000), s. 13-22, 27.

¹⁹ Niels Finn Christiansen & Klaus Petersen, 'Socialdemokratiet og den danske velfærdsstat', *13 historier om den danske velfærdsstat*, red. Klaus Petersen (Odense 2003), s. 143-145. Pauli Kettunen, *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki* (Tampere 2008), s. 162-167.

²⁰ Thomas Welskopp, 'The political man: the construction of masculinity in German Social Democracy 1848-78', *Masculinities in politics and war. Gendering modern history*, ed. Stefan Dudink, Karen Hagemann & John Tosh (Manchester 2004), s. 273.

levnadsform²¹, men också knutet till medborgaridealet i den finländska borgerliga demokratin och i dess socialdemokrati.

Men klassmedvetandet fanns kvar hos arbetaren trots att medborgaridealet talade för nationsframom klasstillhörighet. Dels i det inbitna ”herrehatet” där arbetaren tilldelade sig själv rollen som löntagare eller arbetare och på den andra sidan den illvillige arbetsgivaren och borgaren. Skillnaden var dock ur ett arbetarperspektiv att arbetaren verkade som producent medan de borgerliga levde ett dekadent liv utan att bidra i samhällsbygget. Seppänens studie skall enligt min mening knytas till den kontext som den uppkom i då arbetarna lyfts fram till att bli jämlika medborgare med de borgerliga. Samtidigt var det arbetarmännen och den mansdominerad arbetarrörelsens offentlighet som var utgående från Seppänens beskrivning identisk med föreställningen om den aktiva arbetaren. Den aktiva arbetaren blev enligt min mening en manlig norm för arbetarmanlighet.

Arbetarmän i facklig och politisk verksamhet – Konstruktionen av mothegemoni i den borgerliga hegemonin 1918-1930

I den offentliga borgerliga diskursen efter 1918 blev arbetarna än mer sedda som opålitliga och en fara för samhällsordningen. Tidsperioden betecknas av en borgerlig hegemoni i samhället, i Finland var det de vita segrarna som dikterade den unga nationalstatens ideologiska innehåll medan arbetarrörelsen var i offside. Upproret och förbrödningen med ryssarna var återkommande i denna diskurs, vilket kan kopplas med arbetarnas brist på självkontroll vilket i sin tur avklädde arbetarna deras medborgerliga rättigheter och deras manlighet. Lokalt syntes dessa motsättningar tydligt i individernas handling och beteende i det offentliga och privata. Den politiska och fackliga verksamheten återuppväcktes relativt snabbt efter inbördeskriget i Pojo. År 1919 hade några aktiva arbetare som undkommit de värsta fånglägererfarenheterna återuppväckt de arbetarföreningar som hade existerat före kriget, likaså återuppstod fackföreningar i bruken ofta med samma aktivister som verkade inom den lokala politiska arbetarrörelsen. Under ledning av utomstående organisatörer från det socialdemokratiska partiet återupptogs den politiska och fackliga verksamheten. Dessa organisatörer hade likt de

²¹ Se ex. det finlandssvenska etnologiska industri- och arbetarkulturprojektet av Bo Lönnqvist, Monica Ståhls, Ivar Nordlund & Katia Båsk, *Industrisamhälle och arbetarkultur. En etnologisk studie över Tolkis cellulosafabrik i Borgå landskommun 1893-1975* (Helsingfors 1997).

tidiga agitatorerna en uppgift att väcka arbetarnas klassmedvetenhet och inspirera dem till politisk och facklig verksamhet. Samtidigt som organisatörerna försökte uppvigla arbetarna och motivera dem med bittra ord om den förlorade klasskampen mot borgarna, upplyste organisatörerna vad som var arbetarnas medborgerliga rättigheter i den nya republiken. Lokalt sett var det lättare för den politiska arbetarrörelsen att återupprätta sin verksamhet efter kriget med nya och gamla medlemmar, trots varierande aktivitetsperioder hölls de större föreningarna verksamma fr.o.m. 1919.²²

Facklig verksamhet var däremot mera begränsad vilket berodde på fackföreningarnas skärpta verksamhetsmöjligheter i det vita Finland. Arbetsgivarna och högerinriktade borgerliga hade skärpt sin misstänksamhet mot fackföreningsrörelsen efter 1918, i synnerhet när arbetsmarknadstvister kopplades samman med politiska förtecken. Arbetsgivarna såg bolsjevikinflytande och världsrevolutionspotential i den finländska fackföreningsverksamheten. Därför såg arbetsgivaren det som en grundläggande samhällsfredsfråga när det gällde begränsningar av strejkrätten och facklig verksamhet under mellankrigstiden. Samtidigt strävade arbetsgivaren att förhindra kollektiv avtalsförhandlingen bortom genom lokala avtalsförhållanden som i sin tur vilade på gammal patriarkal anda. Inom arbetsgivarnas centralförbund (AFC) instiftades kontrollverksamhet för att förhindra fackliga arbetare som kunde störa arbetsfreden på arbetsplatserna med agitation och uppviglande verksamhet bland andra arbetare. AFC grundade en samhällsfredsavdelning vars syfte var att kartlägga alla fackliga arbetare, ett register som den enskilda arbetsgivaren kunde använda sig av när han ville säkra sig om en nyanställds pålitlighet. Arbetsgivarna slöt sig i en kartäll i denna fråga när det gällde att skapa en pålitlig arbetarstam för att trygga fred på arbetsmarknaden och fullproduktion under mellankrigstiden. Strejkbrytare värvades aktivt i hela landet och den paramilitära skyddskåren utnyttjades tidvis till sådan verksamhet.²³

Det var därmed en större risk att vara fackligt engagerad på en del arbetsplatser under mellankrigstiden. Fackföreningarna var mindre till medlemsantalet på arbetsplatserna och medlemmarnas engagemang var inriktat på arbetsplatsförhållanden. I Billnäs bruk grundade

²² Matias Kaihovirta, *Bland rödbanditer, vilseledda arbetare och goda medborgare i Billnäs bruksamhälle. En mikrohistorisk studie över återhämtnings- och anpassningsprocessen efter inbördeskriget 1918*. opublicerad avhandling pro gradu i Nordisk Historia vid Åbo Akademi 2007, s. 81-84.

²³ Pauli Kettunen, 'Hur legitimerades arbetsgivarnas politik i "första republikens" Finland?', *Industriell demokrati i Norden*, red. Daniel Fleming (Göteborg 1990), s. 155-160.

metallarbetarna ett fackligt industriråd 1926 vars syfte var att inrätta ”demokratiska” förhållanden på arbetsplatsen, med krav om arbetarnas påverkningsmöjligheter i produktionsprocessen. Industrirådet bestod av ett fåtal aktivister som hade sin bakgrund i den lokala arbetarrörelsen och likt på andra håll där industriråd och facklig verksamhet pågick under 1920-talet fanns det en stark – om inte starkare - klassmedvetenhet bland medlemmarna än i arbetarföreningarna. Kari Teräs påpekar det faktum som hänvisades ovan om de finländska arbetsmarknadsförhållandena under mellankrigstiden, där fackföreningarna blev mindre sammanslutningar som krävde stark klassmedvetenhet bland medlemmarna.²⁴ Här ligger ett behov att jämföra arbetar- respektive fackföreningarna som organisationer och medlemmarnas eventuella syften att ansluta sig till dessa.

Arbetarföreningarnas syfte sedan de grundades efter storstrejken 1906 var att varsla arbetarna om politisk medvetenhet och möjligheter att påverka i samhället och lösgöra sig från den patriarkala maktutövningen. I arbetarföreningarna idkades ideal om självbildning och strävan till att självuppfostra arbetarna till självständigt tänkande och att bli handlande individer i samhället. Vanlig föreningsaktivitet kretsade kring arbetarnas självuppfostran. Det var fråga om studiecirkel om aktuella samhällsfrågor såsom vetenskap, religion, nykterhet, mötesteknik. Ibland med hjälp av gästade föreläsningar eller gästade agitatorer. Bildningsidealet låg mycket högt på dagordningen i den tidiga arbetarföreningsverksamheten. Till detta hörde även fester, lotterier, teater och körsång som engagerade såväl män som kvinnor bland arbetarna. Allt detta hade som ett syfte att skapa en enhetlig motkultur till det borgerliga, som en del av arbetarnas bildning och väg till att ta över samhället. Nyckelbegrepp var skötsamhet och disciplin där nykterheten och självbildningen blev viktiga frågor. Genom nykterhetsfrågan ville arbetarföreningarnas ledare visa på arbetarklassens moraliska överlägsenhet gentemot de föruttnade borgerliga samhället. Vid festliga tillställningar, som naturligt drog till sig mera intresserade än vanliga möten slog man vakt om att allt skulle gå enligt ordnade former. Ordningvakter lejdes för att hålla undan superiet och bråk från festerna. Det var på dessa tillställningar och i synnerhet under demonstrationstågen som arbetarna skulle visa sin styrka och kraft i samhället, att de var mogna och redo att ta över samhällsansvaret.²⁵

²⁴ Kari Teräs, 'Medlemskap i facket och arbetarnas vardagsliv', *Arbetarklassen i samhällets vardag*. Papers on labour history III, red. Katia Båsk, Antti Metsänkylä, Katarina Koskiranta (Helsingfors 1991), s. 181-182.

²⁵ Matias Kaihovirta, 'Från bruksvälde till kommunal demokrati 1907-1939', *Pojo Socialdemokratiska Kommunalorganisation 1907-2007* (opublicerad historik).

Till skötsamhetskulturen hörde facklig verksamhet. Initiativet till grundandet av fackföreningar kom oftast från arbetarföreningarna och det var naturligt att samma aktivister i arbetarföreningarna blev aktiva fackliga medlemmar. I facken krävdes samma självdisciplin hos medlemmarna för att bli accepterade framtida förhandlingspartner mot arbetsgivaren. Men till skillnad från arbetarföreningarna blev fackföreningarna helt manliga organisationer. Männerna dominerade arbetsplatserna och ofta var de fackliga aktivisterna arbetare som hade en etablerad ställning på fabriksgolvet. De var väl insatta i arbetsprocessen och produktionen och de var långt intresserade av att förbättra och förändra det industriella arbetet.²⁶ Ella Johansson har kritiserat de dikotomier om ”ynglinga-” och ”karlamaskulinitet” som enligt henne blivit karaktäristiskt i historieforskning om arbetarna. Hon menar att de dels hänger ihop med ett försök att skapa evolutionistiska tolkningar där arbetaren utvecklas från en yngling till att bli en karl. Istället visar Johansson på att de var skiftande och ibland återkommande under en mans livscykel. Beroende på situation och vilka andra män arbetaren rörde sig med framkommer uttryck av ynglingamaskulinitetens homosociala uttryck eller karlamaskulinitetens förståndiga försörjare.²⁷ Det blir tydligt i de organiserade arbetarna självförståelse att placera sig själva in i de olika rollerna, men framförallt i uppfattningen om den egna livscykeln som någon given där mannen utvecklades från yngling till karl.

Fackföreningsmedlemskapet blev en karlamaskulin företeelse. Nästintill naturligt för en vuxen arbetskarl att gå med i facket och understödja fackets strävanden. Det hängde ihop med bilden av ansvarstagande och skyddandet av den egna inkomsten som var till för att kunna underhålla den egna familjen. Det här handlar om arbetarmännens föreställningar om manlighet, hur arbetarmannens liv skulle te sig. Fack- och arbetarföreningen var det karlamaskulina slutmålet och där fanns en föreställning om vuxenlivets ansvarstagande.

För att summera detta så vill jag se arbetarföreningarna och fackföreningarna som två helt olika homosociala offentligheter för den arbetande mannen. I arbetarföreningen framkom idealet om att skapa en gemensam arbetarkultur och verksamheten inriktade sig på det mera lättsamma ur männens perspektiv. Här deltog familjen och det var en sfär där arbetarmannen tog an en roll som familjeman. Arbetarföreningarna reste på utflykt, anordnade lotterier och

²⁶ Protokollbok 1925-1930, Billnäs industriråd no.76, Metall- och verkstadsindustri, Arbetararkivet i Finland. Eva Blomberg, *Män i mörker. Arbetsgivare, reformister och syndikalister i svensk gruvindustri. Politik och identitet i svensk gruvindustri 1910-1940* (Stockholm 1995), s. 70-71, 345-346.

²⁷ Johansson, 'Arbetare', 115, 120.

fester där hela familjen kunde delta. Syftet var att skapa en mjuk tillvaro där gemensamma klasserfarenheter förenade medlemmarna, ett förberedande av hur det socialistiska, jämlika idealsamhället skulle te sig. Könnsrollerna var här tydliga, männen besatt styrelsepositionerna i föreningen och bestämde hur verksamheten skulle gå till. Medan kvinnorna kunde delta i planeringen av exempelvis proviantering under utflykter och fester eller ha syföreningsansvaret.²⁸

Fackföreningarna å sin sida åtog den hårda endast manliga sfären, nämligen frågor som berörde arbetet och där det krävdes styrka att möta en hård värld med giriga utsugande arbetsgivare. Från det skulle kvinnan och familjen beskyddas. Det krävdes råg i ryggraden och munvighet, även pennfäktare var uppskattade som visade på arbetarnas intellektuella övergrepp och sakens moraliska berättigande.²⁹

Om arbetarföreningarna hade både män och kvinnor som medlemmar, var facken manliga sammanslutningar. I arbetarföreningarna är klass den gemensamma nämnaren, men i facken trots kravet på stark klassmedvetenhet var det manliga än mer en gemensam nämnare. Föreställningar om kön och mannens och kvinnans roll finns i båda, men här är jag ute efter att se att mannen spelade olika roller i de olika typerna av föreningar. Den klassmedvetenhet som Teräs och Pauli Kettunen syftar på är enligt min åsikt explicit könskodad. Det är inte en likadan klassmedvetenhet som efterlyses i arbetarföreningen, utan en manlig klassmedvetenhet som efterlyses i fackföreningen. Därför är det berättigat att se i fackföreningen en homosexuell reproduktion.

Med homosexuell reproduktion syftar man på i organisationsstudier att män i en ledande position tenderar att preferera andra män av samma sort, dvs. män med mycket liknande egenskaper som de själva. Homosocial reproduktion å sin sida syftar på att män i ledande position tar med i organisationen andra män med gemensam social tillhörighet där exempelvis klasstillhörighet spelar en nyckelroll. I homosociala sammankomster förekommer det också

²⁸ Årsberättelser 1909, 1910, Billnäs svenska arbetarförenings arkiv 1906-2006, Folkets hus i Karis.

²⁹ Claes Ekenstam, 'Män, manlighet och omanlighet i historien', *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006), s. 14-20.

kvinnor som i sin tur antar och accepterar den roll som de på basis av sitt kön tilldelas och lever upp till i en manlig sammankomst.³⁰

För den homosexuella reproduktionen i fackföreningsverksamheten under mellankrigstiden i Pojo kan man se på förhållandet i Billnäs industriråd 1926-1929. Det var endast män som verkade som medlemmar, de var alla metallarbetare och i styrelsen för industrirådet hittar vi män av samma ålder och med gemensam erfarenhet som bl.a. rödgardister i unga år. Männerna var i 25-30 års åldern, de hade familj och var bosatta i små lägenheter i bruket som ägdes av bolaget. Förutom deras sociala likheter, fanns det likheter i sättet hur de verkade som fackföreningsmedlemmar. De var unga och arga på orättvisorna på arbetsplatsen och de gav uttryck för detta i den interna verksamheten med klasskampriktade protokoll och utåt med artiklar i arbetarpresen som hycklade med den egna arbetsgivaren och kåserier om det upplevda klassförtrycket i samhället.³¹

Var fackföreningen ett slutet sällskap? Man uppmanar till att värva nya medlemmar, men det finns en exkluderade process. Ser vi på de sociala faktorerna som ålder, yrkesposition och kön ser vi att det är män i en viss ålder, med liknande arbetsuppdrag och av samma kön som är medlemmar. På samma arbetsplats fanns det kvinnor och minderåriga pojkar, men de blev inte medlemmar. Deras position var minst sagt utsatt och fackföreningen förde så till vida deras talan genom att kräva regler i avlöning och åldersgränser för arbete i smedjan. Men här fanns inte en vilja från fackföreningen att skydda kvinnor och barn, utan en vilja att slå vakt om dessa mäns egna intressen. Kvinnor och barn hade av tradition utnyttjats som "reservarbetskraft" av arbetsgivaren och möjligheten att betala lägre lön till dessa kunde slå ut de fullvuxna och lärda yrkesmännens lönekrav. Därför strävade fackföreningarna att exkludera kvinnor och barn från metallmedjorna för att skydda det egna arbetet och därmed få en starkare förhandlingsposition där strejken kunde bli ett faktiskt vapen mot arbetsgivaren. Därför fanns det heller ingen vilja att ha med sig fruntimmer och halv vuxna pojkvaskrar i den fackliga verksamheten, eftersom de inte hade något att göra på arbetsplatsen över huvudtaget.³²

³⁰ Holgersson, s. 35.

³¹ Protokollbok 1925-1930 och Kassabok 1925-1928, Billnäs industriråd no.76.

³² Protokollbok 1925-1930, Billnäs industriråd. Kari Teräs, *Arjessa ja liikkeessä. Verkostonäkökulma modernisoituvuuden työelämän suhteisiin 1880-1920* (Helsinki 2001), s. 167.

I förhållandet till kvinnorna och barnen fanns ett behov att agera som beskyddare av denna grupp. Det var föreställningen om mannen som beskyddare av kvinnor och barn mot de onda och omoraliska arbetsgivarna. På samma sätt som manligheten bekräftades i att han kunde verka som ensamförsörjare av sin familj, var det hans uppgift som man att skydda de som ansågs inte kunde skydda sig själva. Tapio Bergholm och Kari Teräs visar hur det finländska hamn- och transportarbetarförbundet försökte driva igenom i början av 1900-talet ett förbud mot att kvinnor utnyttjades som arbetskraft i hamnarnas lastningsarbete. Det var enligt Bergholm & Teräs en strävan till att skydda det föreställda kvinnliga från en hård och barsk manlig hamnkultur men också mot en omoralisk arbetsgivare som anställde arbetarkvinnor. Dessutom framkommer en slags manlig moralisk aspekt i detta, där såväl arbetare och arbetsgivare ansåg att en kvinna och i synnerhet en familjemor inte kunde arbeta i en farlig och smutsig miljö.³³

Den klassmedvetenhet som ex. Teräs syftar på får en klarare betydelse genom att se detta i termer av homosexuell reproduktion. Ifall fackföreningarna hade varit klassmedvetna sammanslutningar hade det funnits kvinnor och barn med, därför syftar jag på en klassmedvetenhet som var exkluderande. Den var homosocial och homosexuell i alla avseenden. Det är en röd tråd i facklig verksamhet i bruken från föreningarnas grundande till dags datum. Idéhistorikern och fackföreningsforskaren Olle Sahlström har kritiserat den svenska fackliga rörelsen i många sammanhang för dess auktoritära tradition, han har beskrivit fackföreningsrörelsen i Sverige som ”male, pale and stale” dvs manlig, blek och stel där han syftar på facken som domineras av vita män och ytterst stela och konservativa i organisation och struktur.³⁴ En kritik som lätt kan appliceras på finländska fackliga förhållanden. Inger Humlesjö ser homosocialiteten inom fackföreningarna som en fortsättning på den manliga hushållsföreståndarmodellen. Kvinnorna kunde inte beräknas som likvärdiga medborgare eftersom de var beroende av mannens inkomster vilket i sin tur förknippas med föreställningen om medborgarskapet som manligt.³⁵

³³ Tapio Bergholm & Kari Teräs, 'Women on the waterfront. Changes in the gendered structures of working life in Finland', *The Welfare State, Past, Present, Future*, ed. Henrik Jensen (Pisa 2002), s. 80-82.

³⁴ Olle Sahlström, *I skuggan av en storhetstid* (Stockholm 2008), s. 27-28.

³⁵ Inger Humlesjö, 'Välfärdsstatens rötter. Om hushållsföreståndare och manliga försörjare i Välfärdsstaten', *Välfärdsstatens skräpvind. Historiska spår i dagens välfärdspolitik*, red. Jenny Andersson, Jenny Björkman & Inger Humlesjö (Lund 2005), s. 2-3.

Frågan blir då vilka män engagerade sig och vilka var deras motbilder? Det var inte vilka män som helst som kunde upptas eller som ansågs vara av den sorten att de klarade av kampen mot den borgerliga hegemonin i samhället och arbetsgivarväldet. Efter inbördeskriget 1918 minskade de lokala fackavdelningarnas medlemsantal dramatiskt till skillnad från högkonjunktursåren 1916-1917. Här spelade naturligtvis de förändrade politiska förhållandena in, men alla fackliga aktivister från högkonjunktursåren lät sig inte passiveras utan var oftast med om att omstarta den fackliga verksamheten. Däremot var avdelningarnas livslängd kortvarig och uppstod oftast i samband med arbetsplatstvister som utmynnade i strejk. Först under 1930-talet etablerade sig fackföreningsrörelsen och blev stabil vilket också hängde ihop med den allmänna utvecklingen i samhället och i landets arbetsmarknadsrelationer. Billnäs industriråds stora prövning blev den nationella metallstrejken 1927 då arbetsgivaren försatte samtliga organiserade metallarbetare i lockout. De lockoutade metallarbetarna i Billnäs var inte fler än 50 till antalet av sammanlagt c.200 anställda metallarbetare. En bitterhet över arbetskamraternas strejkbryteri var påtaglig hos industrirådet som ansågs gå i arbetsgivarens ledband. Lockouten blev långvarig, från juni till december och under den tiden minskade antalet lockoutande arbetare som antingen valde att gå tillbaka till arbetet på arbetsgivarens villkor eller delta som strejkbrytare på andra arbetsplatser utanför bruket. Båda handlingarna fördömdes av industrirådet som svartlistade strejkbrytarna. På samma sätt som arbetsgivaren förde protokoll över politiskt opålitliga arbetare hade det nationella metallförbundet egna insamlingar av namn på strejkbrytare och opålitliga arbetare.

De oupplysta och oorganiserade arbetarnas ignorans och passivitet fördömdes i skarpa ordalag. Förutom deras klassförräderi häcklades de som personer med svag vilja och dålig moral. Också kvinnorna fick sin andel av industrirådets kritik. Industrirådets pennfäktande ordförande Karl Fagerlund frågade sig varför kvinnorna ställde sig så ointresserade till den pågående fackliga kampen? Var inte kvinnan intresserad av den gemensamma saken med mannen frågade Fagerlund. Framförallt fördömde industrirådet strejkbrytarnas och passivisternas brist på solidaritet med arbetskamraterna. Deras omoraliska handlande och ära ifrågasattes, vilket avvek sig från den föreställda manliga egenskapen av ärlighet och moral som fanns hos en riktig metallarbetare. Den s.k. vita arbetaren³⁶ som egentligen var en konstruktion från

³⁶ Med vit arbetare syftar jag på den uppdelning av arbetstagarna som arbetsgivaren gjorde enligt 1918 års motsättningar mellan vita och röda, de förra var lojala till arbetsgivarpolitiken och understödde den vita segren

arbetsgivarsida, var ett skällsord bland de organiserade arbetarna. Den vita arbetaren hade definitivt sålt sin själ till kapitalisten, medan de passiva kunde man ha sympati med eftersom de trots allt var offer för kapitalistens förtryck.³⁷

Den främsta motbilden i stärkandet av den egna manligheten var arbetsgivaren. Arbetsgivaren betraktades som opålitlig och omoralisk, med andra ord han avkläddes all manlig värdighet och heder. I texter skrivna av fackliga aktivister under metallstrejken 1927 framställs arbetsgivaren som en spindel som fångade in ”lättlurade och svaga” arbetare i sitt nät. Samtidigt pekade man på arbetsgivarens omoraliska agerande genom att låta vräka de lockoutade arbetarna med familj mitt under den ”mörkaste och kallaste” vintermånaden. Framförallt i framställningar av arbetsgivarens omanlighet betonade man att arbetsgivaren tjänade pengar på arbetarens kroppsarbete, på dennes svett och blod. Arbetsgivaren ansågs ha aldrig gjort något ”hederligt arbete” vilket var ett återkommande argument i de organiserade arbetarnas skrifter.³⁸ Helga Kristín Hallgrímsdóttir & Tracey L.Adams hävdar i sin studie över en nordamerikansk arbetarorganisation att arbetet och skötsamhetskulturen blev viktiga koder som skapade en manlig mothegemoni i en tid av borgerlig manlig hegemoni. Genom att omanliggöra och visa på den borgerliga mannens ”self-made man” ideal som absurdt och motsägelsefullt, skapade arbetarmän en egen mothegemoni med hjälp av den rådande hegemoniska maskulinitetens diskurser. Arbetare ställde sig frågan hur den borgerliga mannen kunde kalla sig för en man när han inte själv deltog i produktionen eller åstadkom någonting med sina egna händer?³⁹

I den specifikt nordamerikanska kontexten finns det likheter med förhållandena i Finland. De organiserade arbetarnas manlighet förstärktes genom att utnyttja samma manliga egenskaper som den borgerliga mannen uttryckte sin manlighet med. Ära, heder, hårt arbete och självförverkligande var sådant som blev tydligt i den organiserade arbetarkulturen och arbetarrörelsen. Normen för arbetet var att det var nyttoinriktat. Kopplingen mellan kön och arbete blev på detta sätt tydligt, i synnerhet när arbetet i industrin kläddes med manliga egenskaper.

men sedd som ett offer för ”röd” arbetsplatsterror. Se Marjaana Valkonen, *Yhdessä elämä turvalliseksi. Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto 1930-1947* (Helsinki 1987), s. 99-114.

³⁷ ”Gnistan – organ för fackliga kursen i Karis-Billnäs 1927”, Korrespondens och övrigt material, Billnäs industriråd.

³⁸ Ibid.

³⁹ Helga Kristín Hallgrímsdóttir & Tracey L.Adams, ’The manly working man. Nineteenth-century manhood and the challenge of the Knights of Labor’, *Men and Masculinities* 1/2004, s. 279-281.

Sammanfattning

I Seppänens fall spelade inte den kvinnliga arbetaren eller löntagaren någon väsentlig roll i hans forskning. I skapandet av medborgarideal i det efterkrigstida löntagarsamhället inriktade man sig på de löntagande männen och därmed ett manligt medborgarskap i det moderna löntagarsamhället och välfärdsstaten. Arbetsgivare, fackföreningsrörelse och andra samhällsplanerare diskuterade därmed utgående från en manlig jämställdhetsdiskurs som får avstamp efter inbördeskriget och förstärks när även arbetarrörelsen knyts till det finländska nationsprojektet. För Seppänen var arbetaren en man och att de egenskaper som en aktiv arbetare uppvisade var manliga. Därmed är det berättigat att se manligheten som norm för den dugliga arbetaren i välfärdskapitalismen.

Arbetarrörelsens möjligheter att påverka och driva igenom sin politik var begränsad i Finland under mellankrigstiden, vilket i detta paper har diskuterats utgående från en epok av borgerlig hegemoni. I detta paper har jag haft för avsikt att öppna möjligheten att se hur den i synnerhet socialdemokratiska arbetarrörelsen med fackföreningarna sökte att skapa en mothegegoni, där fokus har legat på de manliga aktörerna i ett lokalsamhälle. Arbetarrörelsen skapade en föreställning om dugliga arbetare och deras manlighet stärktes genom motbilder och utnyttjande av de borgerliga manlighetsdiskurserna. Arbetet som identitetsskapande var viktigt, att arbetet utfördes ”hederligt” och att man överhuvudtaget arbetade stärkte arbetarmannens tro på en moralisk överlägsenhet mot det borgerliga samhället. Den borgerliga hegemonin och det upplevda förtrycket gjorde att arbetarna försökte stärka sin maskulina identitet i homosociala sammanslutningar som fackföreningarna. I kampen mot arbetsgivarna krävdes manliga ”hårda” tag för att konfrontera arbetsgivaren, medan det kvinnliga förpassades till en sfär som förknippades med hemmet och familjen, det som skulle beskyddas. I det senare framkommer något som går utöver det homosociala vilket kunde lanseras som en homosexuell reproduktion.

Käll- och litteraturförteckning

Arkivkällor:

Arbetararkivet i Finland

Billnäs industriråd no.76

Kassabok 1925-1928
Korrespondens och övrigt material
Protokollbok 1925-1930
Pojo socialdemokratiska kommunalorganisation
Mötesprotokoll 1907-1926

Folkets hus i Karis

Billnäs svenska arbetarförenings arkiv
Protokollböcker och årsberättelser 1906-2006

Litteraturförteckning:

Inkeri Ahvenisto, *Tehdas yhdistää ja erottaa. Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle* (Helsinki 2008).

Tapio Bergholm & Kari Teräs, 'Women on the waterfront. Changes in the gendered structures of working life in Finland', *The Welfare State, Past, Present, Future*, ed. Henrik Jensen (Pisa 2002).

Sten Björkman, Arne Heporauta & Timo Tuomi, *Billnäs – fem årtionden av industri- och samhällshistoria* (s.l. 1991).

Eva Blomberg, *Män i mörker. Arbetsgivare, reformister och syndikalister i svensk gruvindustri. Politik och identitet i svensk gruvindustri 1910-1940* (Stockholm 1995).

Niels Finn Christiansen & Klaus Petersen, 'Socialdemokratiet og den danske velfærdsstat', *13 historier om den danske velfærdsstat*, red. Klaus Petersen (Odense 2003).

Claes Ekenstam, 'Män, manlighet och omanlighet i historien', *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006).

Helga Kristín Hallgrímsdóttir & Tracey L.Adams, 'The manly working man. Nineteenth-century manhood and the challenge of the Knights of Labor', *Men and Masculinities* 1/2004.

Eric Hobsbawm, *Labouring men. Studies in the history of labour* (London 1964).

Charlotte Holgersson, 'Homosocialitet som könsordnande process', s. 26-28, *Norma: Nordisk tidskrift för maskulinitetsstudier* 1/2006.

Inger Humlesjö, 'Välfärdsstatens rötter. Om hushållsföreståndare och manliga försörjare i Välfärdsstaten', *Välfärdsstatens skräpvind. Historiska spår i dagens välfärdspolitik*, red. Jenny Andersson, Jenny Björkman & Inger Humlesjö (Lund 2005).

Ella Johansson, 'Arbetare', *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006).

Rolf Johansson, 'När Pojo blev rött – Arbetarrörelsen i Pojo socken', *Bruk och bygd. Perspektiver på västnyländsk historia*. Historicus skriftserie vol.8. red. Holger Weiss (Helsingfors 1990).

Matias Kaihoviirta, *Bland rödbanditer, vilseledda arbetare och goda medborgare i Billnäs bruksamhälle. En mikrohistorisk studie över återhämtnings- och anpassningsprocessen efter inbördeskriget 1918*. opublicerad avhandling pro gradu i Nordisk Historia vid Åbo Akademi 2007.

Matias Kaihoviirta, 'Från bruksvälde till kommunal demokrati 1907-1939', *Pojo Socialdemokratiska Kommunalorganisation 1907-2007* (opublicerad historik).

Sten O Karlsson, *När industriarbetaren blev historia. Studier i svensk arbetarhistoria 1965-1995* (Lund 2000).

Pauli Kettunen, 'Hur legitimerades arbetsgivarnas politik i "första republikens" Finland?', *Industriell demokrati i Norden*, red. Daniel Fleming (Göteborg 1990).

Pauli Kettunen, 'Från arbetarfrågan till personalpolitik' (2002)
http://www.valt.helsinki.fi/staff/ptkettun/ru_Kettunen.pdf (24.11.08).

Pauli Kettunen, *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki* (Tampere 2008).

Mauno Koivisto, *Sosiaaliset suhteet Turun satamassa* (Turku 1956).

Paavo Koli, *Ennakkoluuloista teollisessa organisaatiossa. Sosiologinen tutkimus teollisen organisaation johtajiston ja työntekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta ja sen eräistä sosiaalisista edellytyksistä* (Helsinki 1955).

Bo Lönnqvist, Monica Ståhls, Ivar Nordlund & Katia Båsk, *Industrisamhälle och arbetarkultur. En etnologisk studie över Tolkis cellulosafabrik i Borgå landskommun 1893-1975* (Helsingfors 1997).

Olle Sahlström, *I skuggan av en storhetstid* (Stockholm 2008).

Joan Scott, *Gender and the politics of history* (New York 1988).

Paavo Seppänen, *Tehdas ja ammattiyhdistys. Työntekijän kaksitahoinen liityntä ammattiyhdistyksen ja tehtaan organisaatioihin* (Helsinki 1958).

Juha Siltala, *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta hyperkilpailuun* (Helsinki 2004).

Kari Teräs, 'Medlemskap i facket och arbetarnas vardagsliv', *Arbetarklassen i samhällets vardag*. Papers on labour history III, red. Katia Båsk, Antti Metsänkylä, Katarina Koskiranta (Helsingfors 1991).

Kari Teräs, *Arjessa ja liikkeessä. Verkostonäkökulma modernisoituihin työelämän suhteisiin 1880-1920* (Helsinki 2001).

E.P Thompson, *The making of the English Working-Class* (Harmondsworth 1972).

David Tjeder, 'Borgerlighetens sköra manlighet' *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*, red. Jørgen Lorentzen & Claes Ekenstam (Stockholm 2006).

Ilkka Turunen, 'Arbete, produktion och demokrati. De finländska produktionskommittéernas historia', *Industriell demokrati i Norden*, red. Daniel Fleming (Göteborg 1990).

Marjaana Valkonen, *Yhdessä elämä turvallisiksi. Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto 1930-1947* (Helsinki 1987).

Thomas Welskopp, 'The political man: the construction of masculinity in German Social Democracy 1848-78', *Masculinities in politics and war. Gendering modern history*, ed. Stefan Dudink, Karen Hagemann & John Tosh (Manchester 2004).